

8. Max Weber

La tradició sociològica: les aportacions dels clàssics

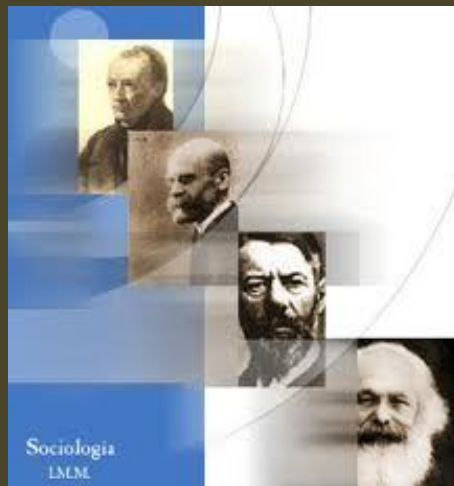
2n curs

Grau de Sociologia

Prof. Ernest Garcia

Universitat de València, 2015

La filosofia alemanya i la sociologia comprensiva

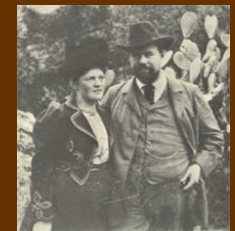
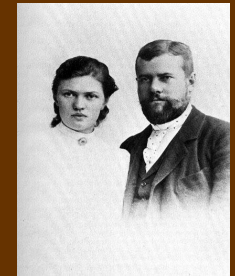
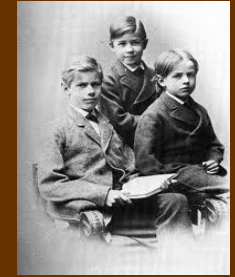
Weber: biografia

(Erfurt, 1864-Munic, 1920). Fou el major de set germans. Son pare fou un polític liberal moderat, membre d'un partit integrat en el règim autoritari de Bismarck. Sa mare pertanyia a una família de tradició calvinista. El seu germà menut, Alfred, va ser també un destacat teòric social.

El 1882 començà els estudis de dret a la Universitat de Heidelberg. També va estudiar en unes altres universitats, fonamentalment en la de Berlín. Es va doctorar en dret el 1889 i aviat va entrar a formar part del cos de professors de la Universitat de Berlín, on va ensenyar dret romà i mercantil i va ser consultor de l'administració. El 1893 es va casar amb Marianne Schnitger, qui acabà sent una de les guies intel·lectuals del feminisme alemany. El 1894 obtingué una càtedra a Friburg i el 1896, una d'economia a Heidelberg. Una greu depressió nerviosa el va mantenir incapaç de treballar entre el 1897 i el 1903, any en el qual abandonà la docència fins al 1918, quan acceptà una càtedra d'economia política a Viena que va ocupar només un estiu. El 1919 ocupà una altra càtedra a Munic, on va morir un any més tard.

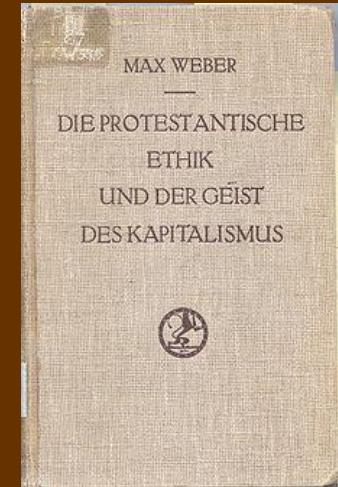
Després de la seua recuperació el 1903 es va fer càrrec de la redacció d'una de les primeres revistes dedicades a la sociologia, *Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik*. En aquesta revista, després d'un viatge als Estats Units durant el qual recollí materials a la Universitat de Columbia, a Nova York, aparegué el 1905 i el 1906 el més famós dels seus estudis, *L'ètica protestant i l'esperit del capitalisme*. El 1909 va participar en la fundació de l'Associació Alemanya de Sociologia, juntament amb Simmel i Tönnies. Una herència li havia permès, a partir del 1907, retirar-se per a treballar en l'obra que es va publicar pòstumament com a *Economia i societat* i en diversos estudis sobre sociologia de la religió.

Durant la Primera Guerra Mundial va servir com a oficial en la reserva organitzant els hospitals militars de Heidelberg i va pronunciar les famoses conferències sobre la ciència i la política. El 1918 es va incorporar al Partit Democràtic Alemany, que defensava una monarquia constitucional i es va presentar sense èxit a les eleccions. Quan va acabar la guerra va ser membre del comitè d'experts de la Delegació de Pau de Versalles. També va formar part de la comissió redactora de la Constitució de Weimar.

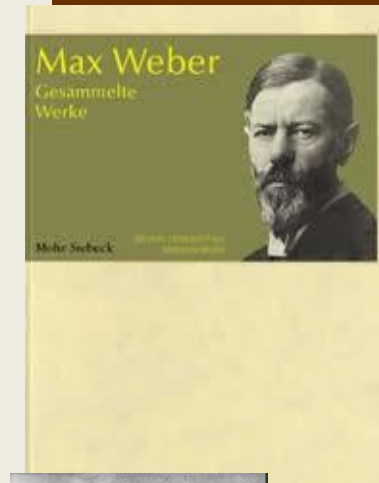
Weber: obra escrita

Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus (L'ètica protestant i l'esperit del capitalisme, 1904-5)

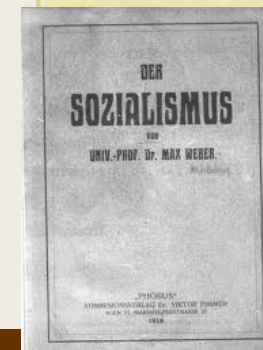
Politik als Beruf, Wissenschaft als Beruf (La ciència i la política, 1919)

Die Wirtschaftsethik der Weltreligionen (L'ètica econòmica de les religions mundials, 1915-1919).

Gesammelte Aufsätze zur Religionssoziologie (Assajos escollits de sociologia de la religió, 1921)

Wirtschaft und Gesellschaft (Economia i societat, 1922)

La desigualtat social: classe, estatus i poder

En una secció d'*Economia i societat*, sota la capçalera «**classes, estaments i partits polítics**», es presenta una visió de la desigualtat amb tres dimensions, corresponents a tres distribucions connectades i no del tot independents però cadascuna amb consistència pròpia: l'econòmica o classista, la de l'honor i el privilegi, i la del poder.

La **classe social** és un conjunt d'individus que tenen una situació econòmica semblant, definida en termes de treball i possessions i, en les societats modernes, de posició en el mercat. Les classes responen a interessos econòmics, però això no vol dir que hi haja un «interès de classe», perquè cada fracció dins d'una classe té els seus interessos propis.

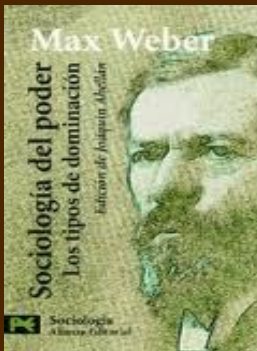
Els estaments o **grups de status compartit** són grups que tenen un estil de vida semblant i que el mantenen mitjançant un procés d'avaluació social. S'atribueixen privilegis a través de processos de distinció, inclusió i exclusió que es consoliden mitjançant el prejudici. Les professions (metges, enginyers, polítics...) tracten d'aconseguir control sobre una esfera de la vida i de mantenir un estil de vida adequat del qual diuen ser mereixedors.

El **poder**, en termes generals, consisteix «en les possibilitats que un home o un grup d'homes tenen per imposar la seua voluntat dins d'una activitat comuna, fins i tot si aquesta voluntat troba l'oposició o resistència dels qui hi participen». El poder és relatiu al domini exercit.

Les tres dimensions de la desigualtat mantenen una interrelació dinàmica permanent: l'accés al poder pot fer possible a qui l'aconsegueix un increment de la riquesa, l'entrada en cercles socials desitjats, un matrimoni profitós...

Una **exclusió** sistemàtica pot generar ressentiments i conflictes de classe molt aguts (la burgesia contra l'aristocràcia, per exemple). La incongruència entre les tres dimensions de la desigualtat pot generar conflictes específics, etc.

El poder i la dominació

La definició weberiana del poder, segons Giner: «la capacitat que posseeix A per obligar B a fer (o abstenir-se de fer) C, tot i si B no vol».

El poder té tres dimensions:

-El **poder** pròpiament dit, que es basa en l'exercici de la violència o la sanció, o l'amenaça i la capacitat d'exercir-les (magistrats, policies, governants, militars, empresaris, en els àmbits corresponents).

-L'**autoritat**, lligada a la preeminència moral o a la legitimitat (reis constitucionals, intel·lectuals, etc.).

-La **influència**, que és la capacitat de condicionar una situació per a obtenir resultats desitjats (mitjans de comunicació, etc.).

Les tres facetes estan relacionades, i es reforcen o es contraresten mútuament.

El poder és més aviat un atribut d'individus determinats, i s'exerceix dins del marc d'una estructura més general i menys personalitzada de **dominació**, que fa que les ordres provinents de les posicions dominants siguin habitualment seguides.

Hi ha també tres tipus bàsics de dominació, segons les característiques de **legitimació** (les que fan que la dominació s'accepte com a legítima) en cada cas:

-la **tradicional/patrimonial**, que recolza en el respecte a qui «sempre ha existit» o a qui té una posició com a patrimoni (del pare al rei);

-la **carismàtica**, amb un fonament emocional respecte a la figura d'un líder, guia o cabdill;

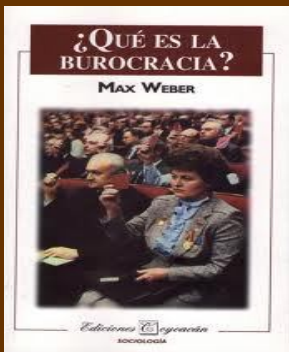
-la **legal** (que en la forma més desenvolupada és també racional i burocràtica), basada en l'existència de lleis i normes que convé respectar com a garantia de la convivència.

Es tracta de tipus purs que en la realitat es presenten barrejats o combinats.

La burocràcia

Rationality and the "Ideal Type" of Bureaucracy: the Contribution of Max Weber

Andrew Brund
Work & Organizations Essay
Seminar Group 20
Tutor: Bernadette Downes

- El **tipus ideal o model de burocràcia** en Weber té els trets següents:
- administra el poder segons lleis i normes que han de ser respectades pels funcionaris o administradors;
 - hi ha un cos consistent de normes abstractes que cal aplicar en cada cas particular (les normes no són ad hoc o ad hominem o «relatives al cas»);
 - les posicions estan jeràrquicament ordenades, de manera que no s'obeeix al superior per la seua persona sinó pel seu càrrec;
 - cada posició en la burocràcia té unes funcions i competències delimitades;
 - hi ha procediments explícits per a resoldre conflictes (transgressions, dels administrats enfront dels administradors, en la jerarquia funcional, etc.);
 - els funcionaris no són propietaris dels béns administratius: tenen un sou, però els espais i les eines de treball no són de la seua propietat;
 - s'actua sobre documents escrits, arxius i registres: burocràcia implica «paperassa»;
 - el reclutament dels funcionaris es fa segons procediments objectius de concurs o d'oposició i sol implicar una dedicació única o molt predominant;
 - hi ha una carrera, amb criteris de promoció per antiguitat i mèrits.

En la realitat social hi ha, certament, desviacions contínues d'aquest model, el qual serveix, però, com a referència per a l'avaluació d'aquestes desviacions, així com per a l'avaluació del conjunt d'una administració segons el seu grau de proximitat o de llunyania als principis de legalitat, impersonalitat, eficiència, honestedat, etc., que el defineixen.

«En la mesura», escriu Giner «que la burocràcia i el seu avanç històric indefugible encarnen la racionalitat i la racionalització de la vida a través d'un ordenament eficient dels criteris d'aplicació del poder i l'autoritat ens trobem amb la plasmació més característica de la modernitat».

El canvi social en la modernitat: procés de racionalització i efectes perversos

En preguntar-se per la modernitat, Weber la identifica sobretot amb la realització pràctica d'un corrent històric molt profund de **racionalització**.

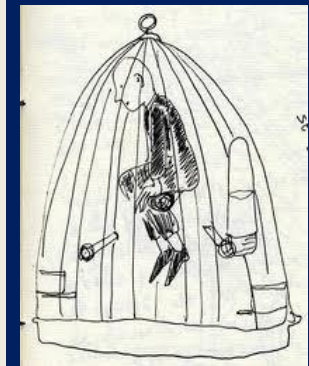
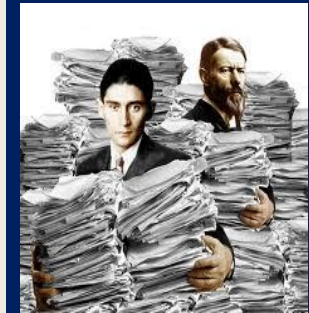
[El concepte de «procés històric de racionalització» és l'equivalent funcional en Weber del «desenvolupament de les forces productives» en Marx. És la gran hipòtesi macro de la seua sociologia, herència directa en aquest punt, com també en molts altres, de l'idealisme filosòfic alemany.]

El procés de racionalització inclou, sobretot, el desenvolupament dels mercats capitalistes, però també la burocràcia, el desenvolupament dels codis jurídics, el constitucionalisme polític, l'avanç de la ciència i el triomf de la filosofia sobre les formes de pensament «preracionals». És un procés que ha tingut lloc més completament i que ha arribat a les seues últimes conseqüències a Europa. La societat capitalista europea és, doncs, la realització pràctica de la raó en la història universal.

El punt de partida del procés de racionalització és el **desencantament** del món, una relativa reducció de la presència del pensament màgic que, segons Weber, és característica de totes les grans civilitzacions, però que ha estat duta per la civilització europea occidental més lluny que per qualsevol altra. Per tal de justificar comparativament aquesta valoració, Weber va estudiar les religions de Xina i l'Índia. Així va descriure el confucianisme com un cas de racionalització frustrada o bloquejada.

El procés de racionalització implica, finalment, el perill d'una deriva cap a la burocratització opressiva. Qui hauria dit, escriu Weber, que «la preocupació pels béns terrenals, que només havia de pesar sobre els muscles dels sants (dels bons puritans) com un mantell lleuger del qual és possible deslliurar-se en qualsevol moment [havia de permetre que] per fatalitat el mantell esdevinguera **gàbia de ferro**».

El liberalisme individualista podria doncs ser anorreat pel despotisme burocràtic (tensió interna característica de la modernitat).

L'ètica protestant i l'origen del capitalisme

L'ètica protestant i l'esperit del capitalisme és el llibre més conegut de Weber. A partir d'alguns exemples americans, per exemple el text en el qual Benjamin Franklin mantenia que «el temps és or», assenyalava com el calvinisme i alguns altres corrents protestants potencien una predisposició envers el treball productiu i la riquesa completament diferent de la que hom pot trobar en unes altres versions del cristianisme, i particularment la catòlica. Treballant de manera dedicada i tenaç s'acompleix el disseny diví. Tenint èxit econòmic gràcies a l'esforç individual es fa palesa la predestinació a la salvació. La disciplina quotidiana, la puntualitat, la frugalitat, la probitat, esdevenen característiques de la comunitat. L'austeritat i la reinversió econòmica s'imposen com a valors morals a l'ostentació i el consum improductiu... Així, el calvinisme crea les condicions per al desenvolupament capitalista.

Cal indicar que aquesta interpretació explica, segons Weber, l'**origen del capitalisme** (en el sentit que una forma religiosa determinada posa les condicions perquè el procés de desencantament del món encarne en pràctiques econòmiques i perquè el procés de racionalització pugui assentar-se i trobar legitimitat). Però la identificació entre fe religiosa intensa i capitalisme no es manté en fases posteriors, és només la circumstància que va permetre el desplegament a Europa de processos bloquejats en unes altres civilitzacions.

Cal afegir que, amb posterioritat, en textos recollits en *Economia i societat*, Weber va introduir visions relativament menys unilaterals del desenvolupament capitalista, atenent a innovacions tècniques i jurídiques, al paper especial de les ciutats, etc. I apuntant un tipus ideal de capitalisme segons els cinc trets següents: propietat privada dels mitjans de producció, força de treball lliure, gerència burocràtica i comptabilitat professional, mercat no intervingut per l'estat ni per l'Església, i marc legal estable.

Acció social

«La paraula *sociologia* és usada amb molts sentits diferents. Segons allò adoptat ací, *sociologia* designa la ciència que té com a objecte interpretar el significat de l'acció social, així com proporcionar, sobre aquesta base, una explicació de com es produeix aquesta acció i dels efectes que genera. En aquesta definició, s'entén per "acció" la conducta humana que el seu propi agent o agents entenen com a subjectivament significativa, i en la mesura que efectivament ho és.»

Acció social, per tant, no és sols comportament observable, sinó comportament significatiu (significatiu per al subjecte).

Quatre tipus d'acció social:

- la **instrumental o finalista** (adequació dels mitjans a un objectiu donat);
- la **racional valorativa**, orientada per valors;
- l'afectiva o **emocional**, motivada per les passions i sovint irracional o aracional;
- la **tradicional**, motivada pel costum, la tradició, etc.

Les dues primeres són reflexives, les dues últimes no ho són.

La consideració de l'acció social com a unitat elemental de l'observació sociològica està connectada amb l'individualisme metodològic.

Objectivitat i valors: el polític i el científic

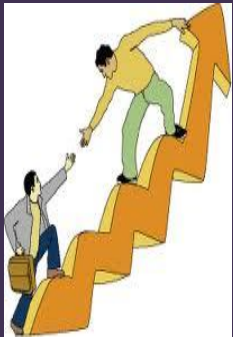
Max Weber
The Vocation
Lectures
"Science as a Vocation"
"Politics as a Vocation"

El 1904, Weber afirmava que una ciència empírica no pot tenir mai com a tasca l'establiment d'ideals i normes amb la finalitat de derivar-ne receptes per a la praxi. I continuava: **la ciència no tracta amb valors, sinó amb fets**; no s'ocupa de l'objectiu, sinó dels mitjans:

«En primer lloc, allò que és més directament accessible a un estudi científic és la pregunta sobre la idoneïtat dels mitjans a la vista d'unes finalitats determinades. Dins dels límits respectius del nostre saber, som capaços de determinar quins mitjans són adequats i quins són inadequats per a l'assoliment d'un objectiu. Gràcies a això, podem calcular les possibilitats d'assolir una determinada finalitat amb l'ajuda de determinats mitjans al nostre abast. I, en conseqüència, segons la situació històrica de cada cas, podem criticar indirectament l'objectiu mateix com a pràcticament raonable, o no raonable, segons la situació de les condicions donades».

Sobre els objectius com a tals, i sobre els valors, el judici al voltant de llur validesa depenia, segons Weber, d'una qüestió de fe, o de reflexió especulativa sobre el sentit de la vida i del món, però no era objecte de ciència.

Anys més tard, en les conferències sobre la política i la ciència com a vocació, tornà a la reflexió sobre el significat i els límits de l'objectivitat i la neutralitat valorativa. Tornava després de més d'una dècada a ocupar una plaça docent i, alhora, intervenia activament en la política com a candidat d'un partit i com a negociador/assessor en el tractat que establia el resultat de la guerra i en la redacció de la nova constitució. Aquesta tensió queda reflectida en argument igualment apassionat en defensa de l'objectivitat professoral («el veritable mestre no ha d'imposar des de la càtedra cap posició determinada, ni directament ni a través de suggeriments») i en defensa de la presa de partit i la parcialitat del militant («El vocabulari usat en aquestes reunions [polítiques] no és un instrument d'anàlisi científica, sinó de propaganda política davant d'un públic [...] és un mitjà de lluita, una espasa contra l'enemic, una arma, i no un reforç del pensament reflexiu»).

Sis temàtiques rellevants en l'epistemologia weberiana

1) L'acció **intencional**, el comportament guiat per un propòsit, és inherent als fenòmens socials. La tasca de la sociologia és la de «comprendre, interpretant-les, les accions orientades per un sentit». Així que la subjectivitat dels actors no pot ser eliminada de l'anàlisi social.

2) La sociologia és, seguint la distinció de Dilthey, una de les «ciències de l'esperit o de la cultura», en la qual no hi ha explicació per relacions causa-efecte i deducció lògica dins d'una teoria, sinó comprensió amb procediments més o menys hermenèutics o amb construcció de «marcs interpretatius». La sociologia és **comprensiva**. (Idealisme neokantià en lloc de positivisme, doncs, en aquest sentit)

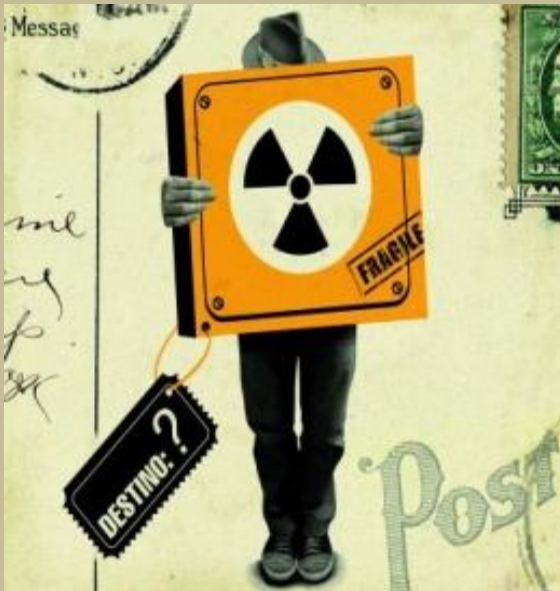
3) L'abstracció a partir de casos particulars i la possibilitat, per tant, d'anar enllà de l'estudi de casos singulars, és possible mitjançant el recurs a la definició de **tipus ideals** o models abstractes (més o menys normatius). [El prototipus de tipus ideal, el model d'equilibri de mercat dels marginalistes, posaria en aquest punt Weber del costat de Menger, no de Schmoller; és a dir, més a prop dels formalistes-positivistes que no dels historicistes-hermenèutics. Weber fou bastant eclèctic en epistemologia i inconsistent més d'una vegada.]

4) L'acció social és comportament relacionat pel seu significat o sentit amb el comportament d'uns altres éssers humans. I és la unitat elemental d'observació en sociologia. Weber és en aquest sentit un **individualista metodològic**.

5) La perspectiva weberiana és notòriament **conflictivista**. Si més no, en el sentit que sempre es mostrarà sensible a les tensions internes, a les contraposicions d'interessos o d'expectatives, etc.

6) La sociologia weberiana és una forma molt marcada d'**historicisme**. No sols per la seua preocupació recurrent per la gènesi històrica del món contemporani, ni pel recurs a la comparació entre societats del passat, sinó per la manera de definir i d'utilitzar conceptes com ara desencantament o racionalització, com a expressions d'una mena de tendència o potencialitat històrica, tot i que no determinista.

El context intel·lectual

A més dels efectes dels estudis clàssics i del dret, les influències intel·lectuals més marcades en el cas de Weber són:

- La filosofia kantiana i el neokantisme, relacionades amb trets com ara l'idealisme i la centralitat de la subjectivitat (del subjecte i la consciència individuals).

- La posició antinaturalista, culturalista i historicista derivada de la noció de Dilthey de «ciències de l'esperit» i de la noció de «ciències ideogràfiques» de Rickert.

- Els matisos afegits al racionalisme com a conseqüència de la influència de la filosofia de Nietzsche (les nocions de «carisma» i «personalitat carismàtica» tenen alguna cosa a veure amb les nocions de «voluntat de poder» i de «superhome»).

- La confrontació crítica amb el marxisme, motivada per la voluntat de donar resposta a la concepció materialista de la història i al socialisme, tot i que amb un respecte considerable per l'obra de Marx.